



Žensko spodnje perilo.

Foto: Tomislav Vrečič, Murska Sobota, 20. 6. 2011



Predmeti za osebno higieno.

Foto: Tomislav Vrečič, Murska Sobota, 20. 6. 2011

»ČIST MORAŠ S TEGA SVETA«:

Spodnje perilo, higiena in lepotni ideal v Pomurju

Pokrajinski muzej Murska Sobota, 18. junij 2011–30. september 2011

Razstava o spodnjem perilu, higieni in lepotnem idealu v Pomurju od začetka 20. stoletja do sedemdesetih let 20. stoletja je predstavila intimno področje nekdanjega vsakdanjika v Pomurju: pred javnostjo skrito spodnje perilo, osebno higieno in z njo povezano higieno doma oziroma skrb za čistočo telesa in doma, ter lepotičenje, s katerim so se posameznice in posamezniki skušali približati takratnim telesnim lepotnim idealom.

Idejno zasnovo razstave je pripravila kustosinja Pokrajinskega muzeja v Murski Soboti Jelka Pšajd, ki je po terenu več let sistematično zbirala tako predmete (spodnje perilo, predmete, povezane s higieno in z lepotnim idealom) kot tudi ustne informacije o razmerjih ljudi do zbranih predmetov. Muzej je ob pripravi razstave prvič v medijih objavil vabilo javnosti, naj za razstavo posodi ali podari določene predmete. Vabilo je imelo dvojni namen: pridobitev dodatnega gradiva za razstavo in večanje dostopnosti muzeja ljudem, oziroma neposredno povezovanje muzeja z okoljem, ki ga muzej strokovno pokriva. Oba namena sta bila dosežena, saj je kar nekaj posameznikov prvič stopilo v stik z muzejem, število predmetov, ki so jih prispevali, pa je bilo nad pričakovanji: prispevali so kar 96 od 172 predmetov, strokovno obdelanih za namen razstave, kar je dobrih 55 odstotkov vseh razstavljenih predmetov.

Pri pripravi razstave se je vzpostavilo še eno sodelovanje med muzejem in javnostjo. Na pobudo Jelke Pšajd so se s svojimi vezeninami vključile tudi vezilje iz različnih pomurskih krožkov in društev, ki so na sodobno spodnje perilo izvezle različne motive. Perilo smo obesili na vrstico in jo napeljali čez grajsko dvorišče, s čimer smo ustvarili podobo sušenja perila, kar je na grajskem dvorišču učinkovalo nenavadno in vpadljivo. To je bil seveda tudi namen te instalacije – pritegniti pozornost mimoidočih in jih povabiti na razstavo. Po drugi strani pa je bil ta poskus korišten tudi za vezilje, ki so z vezeninami na sodobnem spodnjem

perilu ustvarile lične in unikatne izdelke ter dobile nove ideje za apliciranje vezenin.

Razstava je bila koncipirana v treh vsebinskih sklopih oziroma postavljena v treh prostorih. V prvem prostoru je bil poudarek na interaktivnosti, predmeti so bili razstavljeni tako, da so obiskovalce presenetili in jih spodbudili k odzivu. Obiskovalci so že ob vstopu zagledali sliko slikarja Karla Jakoba Portret matere iz leta 1938, nad sliko pa prebrali vprašanje »Ali ima spodnje hlače«? Celotna razstava je ves čas komunicirala z obiskovalci z z na stenah napisanimi frazami. Ta del razstave pa je bil z namenom večje dostopnosti muzejev različnim skupinam ljudi namenjen tudi slepim in slabovidnim obiskovalcem. Slepim in slabovidnim obiskovalci so razstavljenе eksponate lahko tudi otipali, podpisi so bili dovolj veliki in v brailovi pisavi.

V drugem prostoru je bilo razstavljeno spodnje perilo v vsej raznolikosti svojega razvoja: spodnja krila, ki so razvojno najstarejši del spodnjega perila, *rokafci* oziroma *robače*, *lajbi*, doma sešiti modrčki in modrčki industrijske izdelave, spodnje obleke, sintetične kombineže, ženske spodnje hlače z razporkom, ženske spodnje hlače s hlačnicami, *pumparce*, moške *gate*, doma izdelani vložki, otroške *srat lače*. Najstarejši kos spodnjega perila na razstavi je bilo spodnje krilo iz domačega lanenega platna iz leta 1900.

Spodnje perilo v Pomurju je relativno mlad pojav, saj se je začelo uveljavljati šele na začetku 20. stoletja. Ženske sprva pod spodnjimi krili niso nosile spodnjih hlač; te se začnejo uveljavljati šele po prvi svetovni vojni. Za moške spodnje hlače se domneva, da so se uveljavile v prvi četrtini 20. stoletja (Pšajd in Huber 2011: 7–23).

Razstava o oblačilih, ki so bila del posameznikove intimne, se v tretjem prostoru nadaljuje s prikazom skrbi za čistočo telesa

* Mateja Huber, univ. dipl. etnol. in kult. antropol., kustosinja, Pokrajinski muzej Murska Sobota, 9000 Murska Sobota, Trubarjev drevored 4, E-naslov: mateja.huber@gmail.com



Vezeno spodnje perilo na grajskem dvorišču Pomurskega muzeja Murska Sobota.

Foto: Tomislav Vrečič, Murska Sobota, 18. 6. 2011

in doma, v skromnem obsegu pa so bili razstavljeni tudi predmeti za lepotičenje. Ta skromnost pri predmetih za lepotičenje je povedna, saj je posledica tega, da so bili Pomurcem, ki so v preteklosti pretežno živeli od kmetijstva, ti predmeti precej nepomembni in tudi nedostopni. Cenjeni sta bili pripravljenost in sposobnost opravljati dela na kmetiji, lepota in delavnost sta se po mišljenju ljudi izključevali, kar ponazarja naslednji rek: »Če si lep, si za delo slep«. Razstavljeni so bili predmeti, s katerimi so pred uvedbo pralnih strojev prali perilo, ter raznoliki predmeti, s pomočjo katerih so se ljudje umivali in ki pripovedujejo o tem, kako praktični so bili, saj so marsikateri predmet, ki ni bil izdelan za tovrstno rabo, uporabljali ali predelali tudi v ta namen. Pri umivanju so npr. uporabljali *dijgi pisker*, v katerem so sicer kisali mleko, čopič za britje pa so si izdelali iz praznega strelskega naboja. Razstavljeni predmeti so se uporabljali vse do napeljave vodovoda v stanovanjske hiše, kar se je v Pomurju

zgodilo šele v začetku sedemdesetih let 20. stoletja. Pred gradnjo kopalnic so se umivali v kuhinji ali v *prikletu* (hodniku), poleti tudi zunaj pred glavnim vhodom. Umivalo se je tudi ob posebnih dogodkih življenjskega cikla, kot so rojstvo, poroka in smrt. Pri umivanju mrličev so bile prisotne stare arhaične prvine. Mrliča so morali, čeprav ni bil umazan, po tradiciji umiti po celem telesu. Miško Kranjec je tako zapisal: »Ko se rodiš, te umijejo drugi, in ko umreš, te operejo. Le tedaj poslednjič. Čist moraš s tega sveta« (Ibid, 24–73).

Ob razstavi je izšla tudi publikacija, v kateri so poleg kataloga razstavnih predmetov objavljeni tudi raziskovalni izsledki o spodnjem perilu, higieni in lepotnem idealu v Pomurju.

Literatura

Jelka Pšajd in Mateja Huber, *Čist moraš s tega sveta: Spodnje perilo, higiena in lepotni ideal v Pomurju*. Murska Sobota: Pokrajinski muzej Murska Sobota, 2011.

